

Datum : 2 april 2002
Aan : De Minister van Economische Zaken

Economierapportage april 2002 ¹

De internationale conjunctuur lijkt door het dieptepunt heen. In de Verenigde Staten en Zuidoost-Azië veerde eind vorig jaar de bedrijvigheid weer op en voor Europa wijzen voorlopende indicatoren op een groeiherstel vanaf begin dit jaar. De Nederlandse economie kan profiteren van het aantrekken van de wereldeconomie, maar minder dan de rest van het eurogebied. De concurrentiepositie blijft verslechteren als gevolg van de internationaal gezien sterke stijging van de arbeidskosten. De economische groei blijft naar verwachting dit jaar beperkt tot 1½%, maar versnelt in de raming voor volgend jaar naar 2½%. De inflatie is begin dit jaar onverwacht hoog gebleven, maar zal naar verwachting wel verder afnemen tot 2½% in 2003. De werkgelegenheid volgt de lagere economische groei met vertraging, zodat de werkloosheid in twee jaar tijd met bijna 100 duizend personen oploopt.

1 De wereldeconomie

Groei Verenigde Staten trekt aan

Na een relatief lange afkoelingsperiode — mede veroorzaakt door de terroristische aanslagen van 11 september — is de Amerikaanse economie verrassend snel opgeveerd. Al in het vierde kwartaal werd de groei hervat, voornamelijk dankzij een oplevende consumptie en stijgende overheidsuitgaven. Voorlopende indicatoren wijzen op een krachtig doorzetten van het herstel. Dit zal in eerste instantie vooral worden gedragen door de gezinsconsumptie en de voorraadvorming, gevolgd door de uitvoer en de bedrijfsinvesteringen. Een ruim monetair beleid en forse begrotingsimpulsen steunen het herstel. De BBP-groei over 2002 blijft door het lage productieniveau aan het begin van het jaar naar verwachting beperkt tot 1½%, maar voor komend jaar wordt een groei geraamd van 3½%.

¹ Deze notitie is geschreven op verzoek van de Minister van Economische Zaken, ten behoeve van de Tweede Kamer. Deze economierapportage presenteert de ramingen die zijn gemaakt voor het Centraal Economisch Plan 2002.

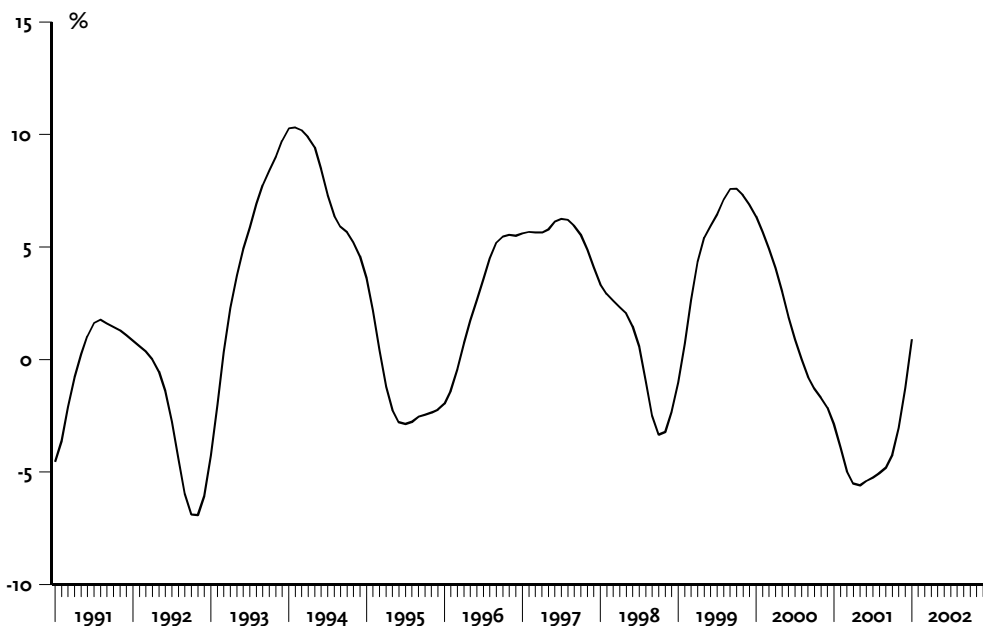
Uitvoer trekt Japan uit recessie...

Voor Japan wordt voor dit jaar een verdere BBP-daling verwacht van zo'n 1%, volgend op de daling met 0,4% vorig jaar. De binnenlandse vraag blijft gedrukt onder invloed van bedrijfssaneringen, terwijl de overheid monetair noch budgettair ruimte heeft voor stimulering. De voor komend jaar voorziene productiegroei met 1¼% berust geheel op het herstel van de uitvoer, dankzij de aantrekkende wereldvraag en de goedkoper geworden yen.

...en geeft Zuidoost-Azië hernieuwde kracht

De nieuwe industrielanden van Zuidoost-Azië kregen net als Japan zware klappen van de mondiale vraaguitval, die zich concentreerde bij hightech-producten. Sinds eind vorig jaar neemt de vraag naar deze producten weer toe. Voor dit en komend jaar wordt voor deze landen een krachtige groei van uitvoer en productie geprojecteerd.

**Figuur 1.1 Voorlopende indicator Europese industrie, 1991-2002
(mutaties ten opzichte van 6 maanden eerder, op jaarbasis)**

Europa volgt herstel Verenigde Staten op de voet

In Europa is de groeivertraging veel later ingezet dan in de Verenigde Staten. Toen in Amerika de groei eind vorig jaar weer opveerde, liet de Europese productie juist voor het eerst een lichte daling zien. Voorlopende indicatoren wijzen er echter op dat vanaf het eerste kwartaal van dit jaar ook in Europa de groei weer aantrekt. Het herstel begint door een omslag in de voorraadvorming en een aantrekkende gezinsconsumptie en uitvoer. De investeringen zullen

zich naar verwachting pas later herstellen. De inflatoire risico's zijn gering, omdat de arbeidskostenstijging onder invloed van de hoge werkloosheid gematigd blijft, terwijl vanuit de wereldmarkten geen grote prijsimpulsen worden voorzien. De monetaire omstandigheden zullen naar verwachting weer wat verkrapen. Het begrotingsbeleid in Europa blijft gericht op de doelstellingen van het Stabiliteits- en Groeipact, waardoor in bijvoorbeeld Duitsland nieuwe bezuinigingen wellicht noodzakelijk zijn.

Wereldvraag trekt fors aan

Terwijl de totale wereldhandel vorig jaar licht daalde, steeg de voor ons land relevante wereldvraag met 1,8%. Voorlopende indicatoren duiden op een scherpe opleving van de wereldvraag vanaf begin dit jaar. De groei van de Nederlandse afzetmarkten zal naar verwachting dit en komend jaar respectievelijk 3% en 8¼% kunnen bedragen. De wereldmarktprijzen van industrieproducten blijven betrekkelijk stabiel, terwijl de grondstoffenprijzen zich herstellen. Voor het eurogebied worden de prijsimpulsen naar verwachting afgezwakt, doordat de euro in de projectieperiode aan kracht wint ten opzichte van de dollar.

Tabel 1.1 Economische groei, 2001-2003

	2001	2002		2003	
		CPB	CF	CPB	CF
	mutaties per jaar in %				
Verenigde Staten	1,1	1½	2,1	3½	3,5
Japan	- 0,5	- 1	- 1,1	1¼	1,0
Eurogebied	1,6	1½	1,2	3	2,7
Nederland	1,1	1½	1,3	2½	2,9

Publicatiedata: CPB - 2 april 2002, en CF (Consensus Forecasts) - 11 maart 2002. De Europese Commissie, de OESO en het IMF hebben recentelijk geen ramingen uitgebracht, en hun laatst gepubliceerde projecties zijn niet meer actueel.

2 De Nederlandse economie

Economie ontsnapt aan recessie

De Nederlandse economie is vorig jaar ternauwernood aan een recessie ontsnapt. Zowel in het derde als vierde kwartaal kwam volgens het CBS de kwartaal-op-kwartaalgroei uit op 0,0%. Vergeleken met een jaar eerder gaf de economie in het vierde kwartaal een groei te zien van

0,4%. De uitvoer daalde toen flink, terwijl de consumptie nog redelijk op peil bleef. Gemiddeld kwam de economische groei vorig jaar uit op 1,1%.

Groei trekt aan maar blijft gematigd

De bodem van de conjunctuur lijkt gepasseerd. In de tweede helft van dit jaar zal het groeitempo naar verwachting alweer 2% kunnen bedragen, maar met een gemiddelde groei van 1½% doet de economie het dit jaar nog niet veel beter dan vorig jaar (zie figuur 2.1). Bedrijven kunnen vanaf begin dit jaar profiteren van het herstel van de wereldeconomie. De gezinsconsumptie levert echter nog de grootste bijdrage aan de productiegroei. Volgend jaar komt de verbetering van de conjunctuur met een gemiddelde groei van naar verwachting 2½% duidelijker voor het voetlicht. Maar hoge groeicijfers zoals eind jaren '90 liggen buiten bereik.

Figuur 2.1 Economische groei per halfjaar, 1996-2003^a

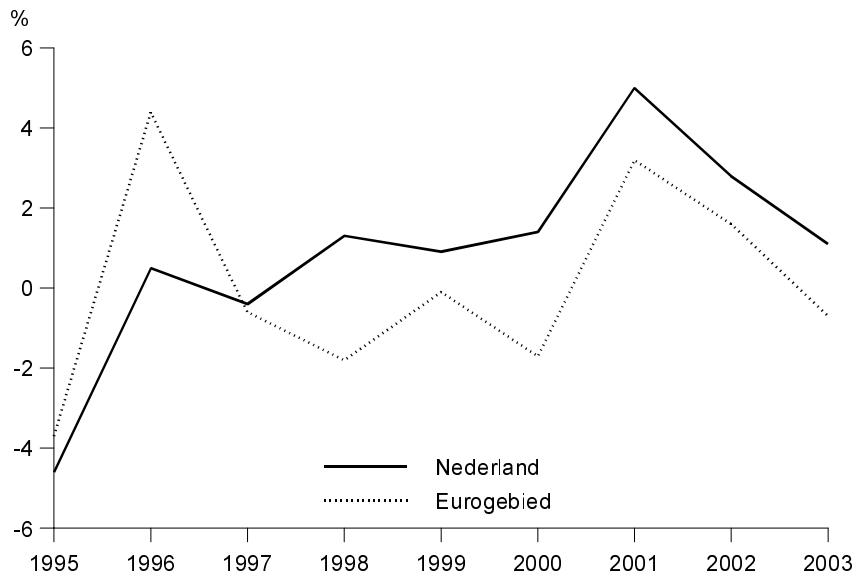
^a Groei ten opzichte van dezelfde periode in het voorafgaande jaar.

Concurrentiepositie verslechtert verder...

Door het herstel van de internationale conjunctuur zal vanaf begin dit jaar de buitenlandse vraag naar Nederlandse producten weer toenemen. Dit jaar is de groei van de uitvoer gemiddeld nog nauwelijks hoger dan in 2001, maar volgend jaar zal de uitvoer naar verwachting een robuuste groei te zien geven. Ook dan blijft echter de uitvoergroei nog achter bij die van de wereldhandel, wat betekent dat het bedrijfsleven marktaandeel verliest aan het buitenlandse concurrenten. De

concurrentiepositie verslechtert ten opzichte van zowel concurrenten binnen als buiten het eurogebied. Eind jaren negentig trad nog een verbetering op ten opzichte van niet-euroconcurrenten door het duurder worden van de dollar.

Figuur 2.2 Groei van de arbeidskosten in Nederland en het eurogebied, 1995-2003

...door sterke toename arbeidskosten

Sinds 1998 stijgen de arbeidskosten per eenheid product in Nederland harder dan bij onze concurrenten in het eurogebied (zie figuur 2.2). Op zichzelf is dat niet zo vreemd; Nederland kent een krappe arbeidsmarkt, terwijl veel Europese landen met hoge werkloosheid kampen. De hogere arbeidskosten leiden tot hogere prijzen en minder vraag naar Nederlandse producten. Hierdoor kan de overmatige spanning op de arbeidsmarkt wat afnemen. Het gevaar bestaat echter dat de loonstijging doorgaat en de werkloosheid het niveau passeert waarbij de arbeidsmarkt ruwweg in evenwicht is.

Consumptie herstelt dit jaar...

De particuliere consumptie nam vorig jaar met slechts 1,2% toe. Met name in het eerste kwartaal van dat jaar deed de consumptie het slecht. Daarna lieten de uitgaven van gezinnen een redelijke groei zien. De consumptiegroei zal naar verwachting in dit en komend jaar aantrekken en uitkomen op 2¾%. Dat is nog wel beduidend minder sterk dan eind jaren '90. Dit komt vooral doordat minder waardeinstijging van huizen en aandelen wordt voorzien dan in die periode

is gerealiseerd. Een risico is de tamelijk sterke daling van de koopbereidheid in de eerste drie maanden van dit jaar.

...investerings volgen later

De investeringen zullen pas volgend jaar een herstel vertonen. Bedrijven zullen dit jaar hun investeringen naar verwachting nog wat verder terugschroeven. De bezettingsgraad blijft dalen en de winstgevendheid komt verder onder druk te staan. Volgend jaar leiden het herstel van de bedrijvigheid en de toename van de winsten waarschijnlijk weer tot enige investeringsgroei.

Tabel 2.1 Kerngegevens 2001-2003 ^a

	2001	2002	2003	2002-I	2002-II	2003-I	2003-II
	mutaties per jaar in %						
Bruto binnenlands product (BBP)	1,1	1½	2½	1	2	2¼	2½
Particuliere consumptie	1,2	2¾	2¾	2¾	2¾	2¾	2¾
Bedrijfsinvesteringen	- 2,3	- ½	3¼	0	- ¾	2½	3¾
Uitvoer van goederen	0,9	2	6½	- ½	4¾	6¼	6½
Consumentenprijsindex (CPI)	4,5	3¼	2½	3¼	3	2¾	2¼
Contractloon marktsector	4,1	4	3½	-	-	-	-
Werkgelegenheid in personen	1,9	½	½	¾	½	½	½
Werkloosheid (niveau, %)	3,3	3¾	4½	-	-	-	-
Arbeidsinkomensquote (niveau, %)	84,9	85¼	84½	-	-	-	-
EMU-saldo (niveau, % BBP)	0,3	0,1	- 0,5	-	-	-	-

a Groei ten opzichte van dezelfde periode in voorafgaande jaar.

Werkloosheid loopt op

In de tweede helft van vorig jaar is de groei van de werkgelegenheid duidelijk afgenomen, maar bleef nog altijd hoger dan de groei van het arbeidsaanbod, zodat de werkloosheid nog niet opliep. De werkgelegenheid reageerde trager dan normaal op de conjuncturele neergang, doordat bedrijven ditmaal een grote buffer hadden van onvervulde vacatures. Hierdoor daalde de arbeidsproductiviteit met maar liefst 1,1%. Dit en volgend jaar zal de groeivertraging alsnog zichtbaar worden op de arbeidsmarkt. Het werkloosheidspercentage neemt dan toe tot 4½% in 2003, een stijging van bijna 100 duizend personen in twee jaar tijd.

Forse inflatie...

De inflatie is begin dit jaar hoog gebleven. In januari was de inflatie met 4,0% slechts 0,4%-punt lager dan in december, en in februari kwam hij uit op 3,8%. Vooraf was op een sterkere daling gerekend, omdat het effect van de BTW-verhoging uit het inflatiecijfer wegviel. Een

oorzaak van de tegenvallende ontwikkeling was de sterke prijsstijging van verse groente en fruit door het slechte weer in Zuid-Europa. Verder zijn er aanwijzingen dat sommige branches de euro hebben aangegrepen om hun prijzen te verhogen — volgens onderzoek van de Nederlandsche Bank verhoogde dit de inflatie met 0,2 à 0,4%-punt. Naar verwachting zal de inflatie wel verder afnemen tot gemiddeld 2½% in 2003. De invoerprijzen dalen en de groei van de arbeidskosten neemt af door een herstel van de arbeidsproductiviteitgroei.

...en hoge loonstijging

Door de aanhoudend hoge inflatie zullen de lonen dit jaar naar verwachting even sterk toenemen als vorig jaar. Volgend jaar zal de contractloonstijging wat lager kunnen uitkomen, doordat de prijzen dan minder hard zullen stijgen. Verder zal de oplopende werkloosheid een drukkend effect hebben op de lonen. Naar verwachting daalt de contractloonstijging dan tot 3½%.

Begrotingsoverschot slaat om in tekort

De conjuncturele neergang zal ook het EMU-saldo niet ongemoeid laten. Door lagere belastingontvangsten en hogere uitgaven voor werkloosheidsuitkeringen resulteert dit jaar nog maar net een begrotingsoverschot. Volgend jaar zal het overschot — bij beleidsarme uitgangspunten — omslaan in een tekort van circa 0,5% van het BBP, ondanks het herstel van de economie. Zoals gewoonlijk reageren de belastingen en de werkloosheidsuitgaven met vertraging op het conjunctuurverloop.